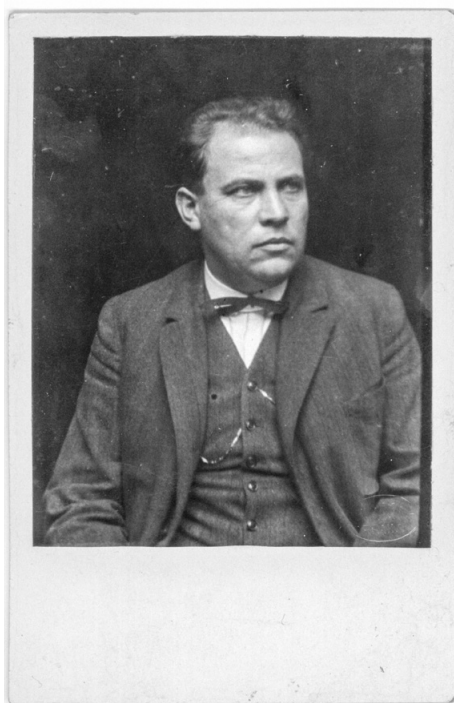

ROZPOMÍNÁNÍ NA VLASTISLAVA HOFMANA

VĚRA VELEMANOVÁ

Obr. 1. Vlastislav Hofman v roce 1917.
Rodinný archiv Adriany Skálové
a Leonarda Ragusy.

V letošním roce si připomínáme dvě výročí, spojená s architektem, grafikem, malířem, tvůrcem užité keramiky a nábytku a scénografem Vlastislavem Hofmanem, který se narodil 6. února 1884 a zemřel 28. srpna 1964. Hofman je právem pokládán i svými následovníky za scénografa, který položil základy modernímu pohledu na to, čím má být scénografie: tedy nikoliv pouhou dekorací, kulisou, ale plnohodnotným partnerem režie a dramaturgie, pomáhajícím vyjádřit vnitřního ducha dramatického textu. Hofman spolupracoval například s Karlem Hugo Hilarem, Karlem Dostalem a dalšími režiséry meziválečného období a vnesl do scénografie jak prvky kuboexpresionismu, kubofuturismu, tak civilistní styl. Pracoval se stylizací formy, s výtvarnou zkratkou a oprostil scénu od iluzivnosti a dekorativnosti. Hofman byl vystudovaný architekt, je autorem řady realizovaných i nerealizovaných projektů, ale vzdělával se i v malířství a vytvořil kromě jiného vynikající soubory knižní a plakátové grafiky. Maloval především krajinu a architekturu, pracoval do svých posledních dní, ačkoliv byl ve vyšším věku těžce nemocný. Vedle toho psal vynikající teoretické stati o architektuře a scénografii.

Obr. 2. František Hofman, otec Vlastislava Hofmana.
Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

Hofman měl z manželství se Zdenkou Hofmanovou, rozenou Ledererovou (1896–1949), dvě dcery, z nichž starší Adrieně se narodily dvě děti – Leonardo (1951) a Adriana (1956). Ty jsou dědici Hofmanovy pozůstalosti, kterou spravují s velkou péčí a znalostmi scénografické problematiky. Adriana Skálová je výtvarnicí – malířkou, ilustrátorkou, autorkou plakátů a různých výtvarných realizací v architektuře. Žije v Praze. Leonardo Ragusa je matematikem, do roku 2010 žijícím v Itálii, kam se oba jako děti začátkem 60. let s rodiči přestěhovali.

Letos 11. ledna a poté ještě 15. března jsme se sešli v budově Nekázanky Institutu umění – Divadelního ústavu osobně a vedli jsme rozhovor. Oba Hofmanovi potomci zažili svého slavného dědečka jako malé děti, přesto jim v paměti utkvělo mnoho pozoruhodného a dovedli vykouzlit plastický portrét svého slavného předka. Navíc ze strany Hofmanovy manželky mají kořeny, sahající k rodině známého právníka a spisovatele Eduarda Lederera, tragicky zahynuvšího za 2. světové války v Terezíně.

Nejedná se zcela o rozhovor odborný, jde spíše o jakési rozpomínání osobního rázu, aby se nám proslulé osobnosti, na které si oba zpovídání pamatují, vynořily z trochu jiného pohledu, než jak je známe z literatury a ze slovníků.

Jak si vašeho dědečka pamatujete? Vzpomínáte si na něho při práci, nebo jsou to spíše reminiscence rodinné povahy?

Leonardo Ragusa (LR): Mám vzpomínku, jak jsem jako malý byl v Národním divadle, na generálce myslím. Seděl jsem v první řadě a on něco říkal hercům a režisérovi. To je z divadelního prostředí asi všechno, protože jsme byli malí a už jsme nemohli vidět jeho zásadní inscenace. Poslední dělal v roce 1958.¹

Adriana Skálová (AS): Mně bylo osm let, když děda umřel, sedm let, když jsme se loučili na letišti,² než jsme odcestovali do Itálie. Takže si ho pamatuju jako dědu, který nám četl pohádky, a pamatuju si, že občas – my jsme nechodili do školky, byly jsme domácí děti – za ním přicházely návštěvy a on jim ukazoval nějaké obrázky. A pamatuji si, jak když tam jednou měl takovou návštěvu, řekl mi, ať jsem hodná malá holčička, a roztáhl mi velký papír po podlaze, ať si maluju. Dal mi obrovský štětec, a to jsem byla velmi spokojená. A když už jsme se odstěhovali do Itálie, část těch Hofmanových věcí jsme měli s sebou a mí rodiče se snažili ho v Itálii propagovat. Takže my už máme jeho věci pod kůží – víme, že když se řekne Hilbert, jde o hru *Pěst, Mérimée – Kočár nejsvětější bytosti*, Bartoš – *Krkavci*. Víme, jak vypadaly tři sestry v Shakespearově *Králi Learovi* – jaké měly kostýmy. Víme, která scéna jaké číslo v našem soupisu dědova díla představuje. Žili jsme a žijeme jeho dílem stále. To bylo naše divadelní vzdělání.

Dědeček pocházel z Jičína, z chudých poměrů. Jeho otec byl významný jičínský sociální demokrat...

AS: Ano, děda se mimochodem vždycky rád do Jičína a okolí vracel, také ten kraj maloval. Bydleli přímo na hlavním náměstí.³

Jeho tatínek František Hofman byl švec, měl malou ševcovskou dílnu. Byl skutečně důležitou postavou sociální demokracie, respektive zakládajícím členem této strany na Jičínsku, a dokonce je po něm pojmenovaná jedna z jičínských ulic.⁴ Dědeček si občas vybavoval, jak s tatínkem chodil na tábory lidu.

František Hofman si vzal Annu Hrušovou, která, jak se ukázalo podle rodinných pověstí až po svatbě, měla už nemanželského syna, o nějž se její muž obětavě staral. Jinak měl Vlastislav kromě tohoto nevlastního bratra ještě sestru a dalšího bratra. Tatínek však zemřel poměrně brzy, Vlastislav se pak na školách musel protloukat sám. Rodina byla nesmírně chudá, Vlastislav měl neustále hlad. To ho tak poznamenalo, že i o mnoho let později, už jako významný výtvarník, s sebou vždycky nosil v kapse suchý chleba a kolečko salámu a tento zvyk ho neopustil až do smrti.

LR: Děda také vyprávěl, že když byl ještě na studiích na reálce, doučoval v létě jakéhosi sedláka, který mu dával něco málo najíst. Chodil krást ovoce, přežíval, jak se dalo.

V roce 1915 narukoval, takže i po této stránce si samozřejmě zažil své, naštěstí byl ještě téhož roku z vojny dočasně osvobozen a odklady se prodlužovaly až do konce války.

1 Šlo o inscenaci Gorkého hry *Vassa Železnovová* ve Východočeském divadle Pardubice, 1958.

2 Starší dcera Vlastislava Hofmana Adriana se vdala v roce 1949 za italského inženýra Angela Ragusu a v roce 1963 se s ním a dětmi odstěhovala do manželovy vlasti. Mladší dcera Zdenka zemřela ve věku 18 let na srdeční chorobu.

3 Dnes Valdštejnovo náměstí.

4 Hofmanovu ulici lze najít v jičínské části Nové město.

Máte nějaké rané kresby, malby z jeho velmi mladého období, které by se vztahovaly k jeho rodnému kraji?

AS: Existují pěkné akvarely z Jičína, z Valdštejské aleje atd. Je jich přibližně padesát. V pozdním věku, když se občas mohl na Jičínsko podívat, tam také kreslil pastely.

Vím, že jste s dědečkem bydleli ve Vratislavově ulici pod Vyšehradem, než jste se odstěhovali v roce 1963 do Itálie. Vyšehrad byl pro něho osudový, protože jednak předtím vytvářel kolem roku 1914 nakonec nerealizovaný architektonický projekt na obnovu Vyšehradu, jednak tam léta bydlel.

AS: Ve Vratislavově ulici 22. To byl družstevní byt, který získali s babičkou v roce 1920, ale stěhovali se tam v roce 1922, než se narodila naše máma (1924). Bydleli jsme tam s ním skutečně po nějakou dobu. On tam žil až do smrti a za války měl dole i ateliér, potom už ne. Právě za války se tam schovávala babička, která byla židovského původu. Děda s babičkou se rozvedli začátkem čtyřicátých let formálně kvůli dětem, babička se v roce 1939 dala pokřtít, pokřtěny byly i obě děti. Naoko bydlela v Karlíně u rodičů, ale ve skutečnosti přespávala v ateliéru na Vyšehradě, žila zde ilegálně. Prý ji tam jednou odhalilo gestapo, ale dotyčný gestapák, milovník umění, ji nechal být, řka, že tam prostě nebyl.

Vaše babička Zdenka Hofmanová byla překladatelkou z angličtiny, dcerou spisovatele a právníka Eduarda Lederera, který byl váženou osobností Jindřichova Hradce. Tento renesanční člověk psal vedle pojednání, týkajících se židovsko-české

tematiky, také uměleckou literaturu a mimo jiné byl autorem divadelní hry *Zrádce*. Měl v Jindřichově Hradci krásnou secesní vilu, ve které za války sídlila místní Hitlerjugend. Pokud vím, zemřel v roce 1944 v Terezíně (kam byl deportován v roce 1942) ve svých 85 letech.

AS: Byli jsme se v Terezíně podívat i na objekt, ve kterém pradědeček Lederer bydlel.

Praděda Lederer byl velký liberál, humanista, patriot. Byl zakladatelem Spolku českých akademiků židů. Nikdy nechtěl emigrovat, byl přesvědčen, že patří sem. Byl to velmi otevřený a aktivní

člověk, do vysokého věku jezdil na kole z Jindřichova Hradce do Pelhřimova, kde pracoval u soudu. Často podnikali výlety ve třech – děda Hofman, babička a praděda Lederer. Společně zašli pak do hospůdky na jídlo – pradědečkovi prý bylo jedno, co jí, ale děda Hofman měl rád typická česká jídla. Dobře se doplňovali, diskutovali. Tato idyla samozřejmě deportacemi skončila.

Obr. 3. Vlastislav Hofman s vnoučaty Leonardem a Adrianou, 1963 (?). Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

Babička se nakonec odchodu do Terezína také nevyhnula, byla deportována v roce 1943 a v tom roce jí tam zemřela sestra Adela. Ale spolu se svou matkou se babička naštěstí vrátila.⁵ Pradědeček Lederer dokonce stihl napsat v Terezíně nějaké pohádky, které babička inscenovala v tamějším divadle. Existuje krásná korespondence babičky s hospodyní Růžou, která, zatímco babička byla v Terezíně, obstarávala domácnost Hofmanových. Přinesli jsme vám ukázat rodinný poklad, propustku do Jeruzaléma, když se tam byli děda s babičkou podívat po první světové válce...

LR: Dědeček měl se svým tchánem Eduardem Ledererem velmi hezký vztah, a vypravil i jednu inscenaci jeho hry⁶. Pěkné vztahy pak udržoval i s naším tátou, se kterým si velmi rozuměl. Tatínek se v Itálii snažil dědečkovu dílo propagovat.

Obr. 4. Svatba Ing. Antonína Lederera s paní Růžou Nesou, 1928 (?). Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

Jakou profesí měl váš tatínek Angelo Ragusa?

LR: Byl to stavař, inženýr. To byl další důvod, proč byli s dědečkem „na stejné vlně“: měli podobné povolání, zabývali se architekturou, stavařinou.

Dědeček vás stihl v Itálii navštívit?

LR: Ne, nestihl, byl už hodně nemocný.

AS: Ale předtím byl v Itálii mnohokrát, to byla země, kterou asi procestoval nejvíce, a potom také Řecko.

Na jeho scénických návrzích k antickým námětům je vidět, že se mu antika dostala pod kůži, že ji znal z bezprostředního prožitku z těchto cest. Kde jste v Itálii bydleli?

AS: Na severu Říma, v Monte Sacro, na periferii ve vilkách, které byly postaveny ještě za Mussoliniho.

LR: Říkalo se tomu také Città-Giardino – Zahradní město. Tatínek se často setkával při své práci s tím, že i na perifériích Říma se nacházely nové a nové archeologické skvosty zejména z období antického Říma. Spolupracoval neustále s památkáři

5 Paní Bedřiška Ledererová však v roce 1946 zahynula při dopravní nehodě, ve stejný den, kdy mladší dcera Zdenky Hofmanové zemřela na srdeční chorobu. Sama paní Hofmanová zemřela jen několik let poté, v roce 1949. Vlastislavu Hofmanovi se v té době velmi zhoršilo zdraví, trpěl rozedmou plic a problémy se srdcem.

6 Jde právě o hru *Zrádce* v Městském divadle Královských Vinohrad v roce 1921. Eduard Lederer ji uváděl pod pseudonymem Leda.

Obr. 5. Eduard Lederer (Leda, vpravo stojící) s kolegy – spisovateli Josefem Svatoplukem Macharem (sedící vlevo), Janem Herbenem (sedící vpravo) a neznámým mužem, 1916. Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

velkých ztrát, protože v ten samý rok zemřela i jeho mladší dcera.

S Václavem Špálou byli vrstevníci, ze stejného kraje, Špála ze Sobotky, děda z nedalekého Jičína. Chodili spolu kreslit, společně vyráželi sbírat houby. Hofman navrhl náhrobek Špálových rodičů na hřbitově v Sobotce. Potom, v pozdějším věku, se prý pohádali, nikdo nevěděl, proč. Za první republiky měl blízko samozřejmě k režisérům Hilarovi a Dostalovi. Měl rád také malíře Vincence Beneše a básníka Josefa Floriana, jehož navštěvoval spolu s Bohuslavem Reynkem ve Staré Říši. Přátelil se také s Janem Zrzavým, který dokonce portrétoval jeho starší dceru.

Za vrcholné období v tvorbě Vlastislava Hofmana je považováno to, v němž uplatňoval v divadle kuboexpresionistický směr a v uměleckém řemesle – v navrhování nábytku, keramiky, porcelánu i v architektonických projektech – čistý, „hofmanovský“ kubismus, který se zdá být jeho poznávacím znamením. Mám však za to, jak jsem vnímala jeho na jedné straně některou starší tvorbu a na straně druhé tu pozdní, že jeho bytostnou, niternou, nejvlastnější výtvarnickou potřebou byla touha vyjádřit emoci, expresi a v tom mu pomáhala barva, tvar, který nemusel být nutně stylizován do kubistické formy. Jaký na to máte názor?

AS: Je fakt, že jsem to jako malířka také v jeho dílech vyzorovala. A i mnoho věcí, kde hraje hlavní roli silná černá linie, potřeboval dokolorovat. Vyjádřit se nejen černou barvou. Konec konců i na jeho keramice je důležitá role barvy. A tím je i tato užitá věc do určité míry „dramatická“. Je to vidět i na jeho scénách k antickým tématům – například k Sofoklově *Antigoně* nebo k Racinově *Faidře*. Ty odstíny modré v sobě nesou i nějaký význam, emoci.

a archeology, jinak to v tomto městě ani nejde. Těch vrstev, pod kterými se nachází další a další památky, je tam nekonečně.

Ale vrátíme se k vašemu dědečkovi. Zajímalo by mě, zda si pamatujete na nějaké přátele z řad výtvarníků a divadelníků, s nimiž měl bližší a dlouhodobý vztah?

AS: Co víme, hodně se přátelil s malířem Václavem Špálou a dramatikem Janem Bartošem. Tato jeho přátelství jsme už nezažili, protože shodou okolností oba umělci zemřeli v roce 1946. Což byl pro dědu rok

Obr. 6. Zdenka Hofmanová, Eduard Lederer a Vlastislav Hofman na jedné z cest po Itálii, 20. léta. Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

Ano, nebo například symfonie barev v „lunetách“ k Shakespearově Bouři...

AS: Měl rád zejména pastel. V technice pastelu byl skutečný mistr. Myslím, že tato část jeho tvorby ještě není patřičně doceněná. On sám si svých pastelů velmi vážil. Zdědila jsem po něm ty úlomky pastelů, takže vím, jak krásné barvy to byly a jsou.

Výtvarný talent máte určitě po něm...

AS: Prostě jsem v tom vyrůstala, dostalo se mi to do krve, poznamenalo nás to s bratrem oba. Mnohokrát se mi stalo, že se mi přátelé smáli, že z té které malby zase „vykukuje Hofman“. Mám pocit, že dovedu vystopovat cestu, kterou šel, jak o věcech přemýšlel, jak viděl určitou krajinu, čeho si všímal. Pochopila jsem také, že se i na krajinu díval často z divadelního pohledu. Ráda pracuji s papírem, mám prostorové vidění. Pro nás bylo výtvarné umění totální součástí života od malička.

Já jsem třeba vůbec netíhla k surrealismu. Ale naše kamarádka, vnučka

Mikuláše Medka, zase říká, že pro ni je surrealismus jako denní chleba, zcela přirozený díl jejího života. A to je přesně ono, věci, kterých jste součástí od dětství, máte pod kůží.

LR: Ano, já jsem kreslil hlavně v dětství, v Itálii už ne. Ale to nevadí, citlivost pro výtvarné umění mi zůstala. Ovlivnilo mě to určitě. Ale spíše taková nálada, že se kolem mě vytváří umění.

Jak vidíte Hofmanovu divadelní tvorbu v rámci jeho celkového díla? Nebral scénografii trochu jako „z nouze ctnost“, když mu nevycházely jeho architektonické projekty?

AS: Kritika se v začátcích dědovy kariéry o jeho malbě příliš lichotivě nevyjadřovala, proto se jí potom už věnoval spíše soukromě. A z architektury bylo jeho projektů poměrně málo realizováno, takže tam také pociťoval jistou frustraci. Ale myslím si, že divadelní práce mu velmi vyhovovala. Dobře se v jejích poměrně úzkých mantinelech pohyboval, ač povahou byl rozevlátý. Fascinuje mě, jak byl v každé výpravě jiný, jak se snažil podřídit textu, autorovi, najít tu správnou „notu“ pro tu kterou hru.

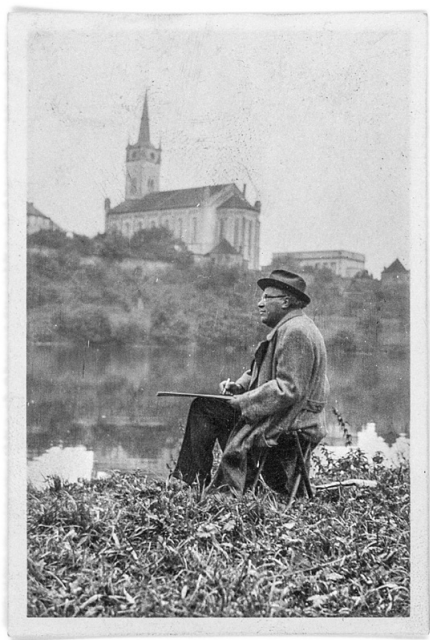
Vím, že dědečkovy scénografické práce měly velký úspěch na světových výstavách ve dvacátých a třicátých letech v Paříži, kde stál československý pavilon ve funkcionalistickém stylu, a v Miláně a v padesátých letech v São Paulu v Brazílii.

Nabídla nějaká škola Vlastislavu Hofmanovi pedagogickou práci?

AS + LR: Nevíme o tom, že by dostal příležitost učit.

Obr. 7. Rodina s dědečkem před odjezdem do Itálie, 1963. Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

Obr. 8. Vlastislav Hofman při malbě v plenéru, 40. léta. Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

Ale jeho zakladatelskou roli uznávají jeho následovníci Josefem Svobodou počínaje a např. Janem Duškem konče. Hofman byl průkopníkem moderní scénografie ve smyslu jejího vyššího významu, než je jen role dekorace. Že má vyjadřovat vnitřního ducha hry, užívat metaforu. Směřovala už k antiiluzivnosti a zkratce. Jeho scénografická tvorba byla vždycky zařazována mezi nejlepší ve světě, Hofmanovo dílo mělo velký ohlas např. na Biennale v São Paulu v roce 1959, kde byla vytvořena souhrnná výstava o československé scénografii a které bylo rozhodující pro budoucí konání prvního ročníku PQ v roce 1967. Přesto mám pocit, že Hofmanovo dílo jako celek a jeho význam má být stále objeováno a připomínáno, že máme v docenění jeho tvorby stále rezervy.

Jak to vidíte, jak to viděl dědeček?

LR: Dědu trápily především ty nerealizované architektonické projekty, sám byl velmi skromný. Ale byl trochu bručoun, neuměl s lidmi vycházet tak jako např. Josef Gočár. To ho také limitovalo – jeho

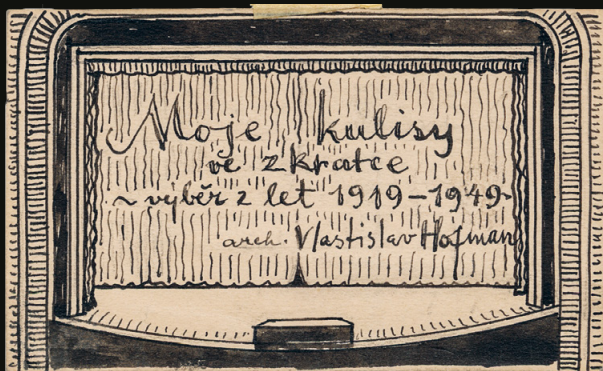
introvertní povaha a možná i jeho zkušenost z velmi skromného rodinného prostředí, které zažil v dětství a díky čemuž byl po celý život nesmírně pokorný. Také nikdy nebyl v žádné straně. Jak se vyjádřil, „nemohl bych v žádné straně být, aby mi každéj vůl tykal...“ Děda byl také velmi duchovně založený, ač nebyl praktikující věřící, který by chodil pravidelně do kostela.

Vrátím se na Vyšehrad a do Podolí, kde v závěru svého života váš dědeček vytvořil řadu kreseb a maleb tamější krajiny a architektury.

AS: Děda byl obdivuhodný celý život v tom, že stále pracoval – kreslil, maloval, psal teoretické stati o architektuře a scénografii. Pamatuji si, jak četl spisy Palackého a dělal si poznámky. A stihl přitom zajít s kamarády do vinárny. My si ho pamatujeme, když už byl hodně nemocný a jeho práce pro divadlo končila, nemohl dělat už velké věci, ale právě ty procházky po okolí, ale i dále po Praze, byly pro něho nesmírně důležité. Kreslil a maloval nejen na malé formáty, z této doby existují i velkoformátové akvarely. Existuje také velký soubor kreseb pražských kostelů, vytvořený cca v letech 1948–1960.

Obr. 9. Vlastislav Hofman v kruhu svých přátel na chalupě v Dolní Světlé pod Luží, 25. srpna 1964, tři dny před smrtí. Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

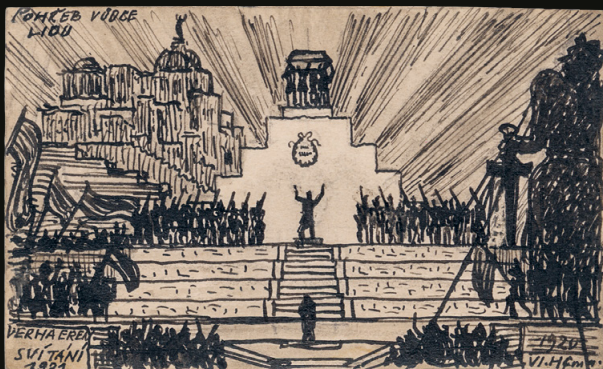
Obr. 10. Úvodní stránka Hofmanova drobného katalogu, v němž zaznamenal své práce z let 1919–1949. Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

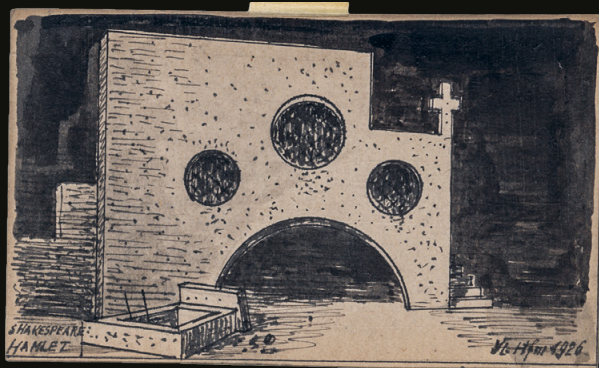
Obr. 11. Kresba scény. A. Dvořák: *Husité* (Městské divadlo Královských Vinohrad, 1919). Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

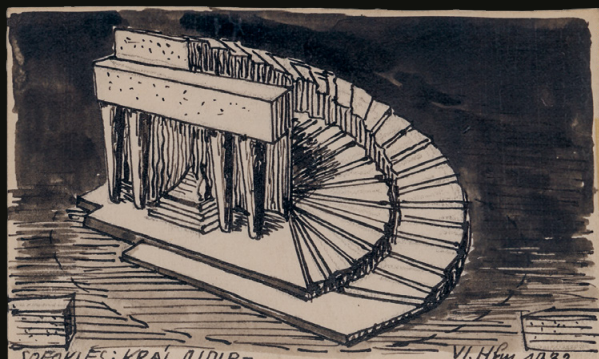
Obr. 12. Kresba scény. W. Shakespeare: *Bouře* (Městské divadlo Královských Vinohrad, 1920). Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

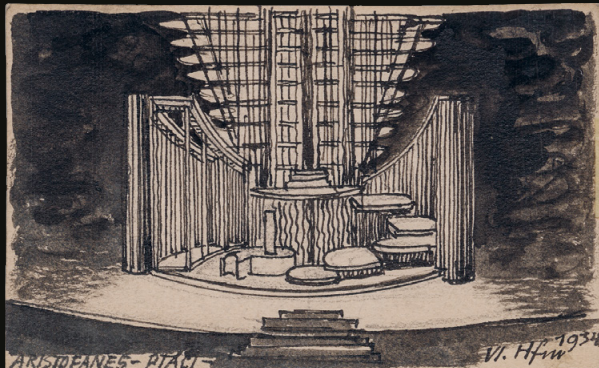
Obr. 13. Kresba scény. É. Verhaeren: *Světání* (Městské divadlo Královských Vinohrad, 1920). Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

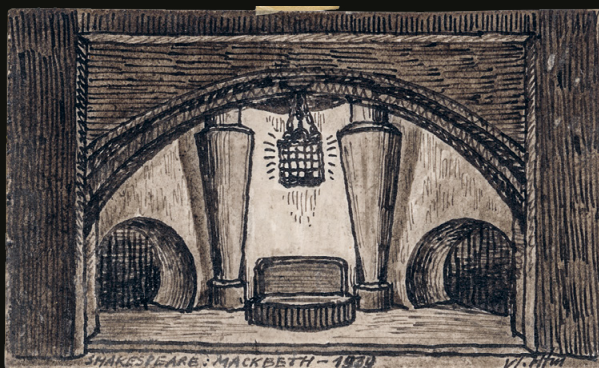
Obr. 14. Kresba scény. W. Shakespeare: *Hamlet* (Národní divadlo, 1926).
Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

Obr. 15. Kresba scény. Sofoklés: *Král Oidipus* (Národní divadlo, 1932).
Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

Obr. 16. Kresba scény. Aristofanés: *Ptáci* (Národní divadlo, 1934).
Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

Obr. 17. Kresba scény.
W. Shakespeare: *Macbeth* (Národní divadlo, 1939).
Rodinný archiv Adriany Skálové a Leonarda Ragusy.

LR: Chodili jsme spolu Vratislavovou ulicí dolů k řece na Výtoň. Pamatuji se, jak jsme kreslili horní bránu na Vyšehradě a já ji kreslil odspoda, takže se mi to potom celé nevešlo na papír, a děda říkal: „Kreslíš jak zedník!“. Takže někdy jsme chodili i spolu, a to už byly roky 1960, 61, 62. Mám po dědovi ještě tlustou „versatilku“.

AS: Já zase mám takové nůžky, na které mi nesmí nikdo sáhnout, a násadku na pero. A také máme po dědovi malý skicáček, takové malé album, kde jsou kresby, když chodil na procházky na Výtoň a jsou tam lodičky na Vltavě a Vyšehrad. A také se pamatuju, jak jsme spolu kreslili tu horní vyšehradskou bránu.

LR: Mám ještě jednu vzpomínku, která mě celý život trochu „straší“. Jednou jsem dědovi ujel z Vyšehradu na tříkolce. Děda seděl u kostela a já se rozjel dolů. Nevím, co mě to napadlo. Byl jsem na sebe velmi hrdý, že jsem to dokázal, ale děda byl hrůzou bez sebe. Měl chudák astma a hnal za mnou dolů, přišel domů úplně vyřízený. Nechápal jsem tehdy, proč jsem za to potom „dostal...“

Vlastislav Hofman zemřel na své chalupě, v Dolní Světlé pod Luží (okres Česká Lípa)...

LR: Ano, a odtamtud také pochází spousta kreseb. Tvořil do posledních chvil, když tam byl.

AS: A jsou to leckdy velké formáty – akvarely, kresby. Je to také svědectví té doby, jak to tam vypadalo začátkem šedesátých let. Přinesli jsme vám také poslední fotografii dědečka s přáteli na chalupě. Je pořizena pár dní před jeho smrtí.

V dědově pozůstalosti jsme také našli cenný doklad o jeho scénografické tvorbě: všechny svoje návrhy si koncem života zaznamenal do jakéhosi malého katalogu formou perokreseb. Tohle miniaturní album je důležitým materiálem, ukazujícím dědečkův styl – jak se s léty vyvíjel, jak děda dbal, aby ke každé inscenaci navrhl přesně takovou scénu, která vyjádří nerv dané hry.

A svou neokázalostí a drobností je také svědectvím jeho pokory, skromnosti a pečlivosti, které ho zdobily od mladých začátků až po zralý věk.

Děkuji Vám moc za ochotu a za poutavé vyprávění.

Mgr. et Mgr. Věra Velemanová
Institut umění – Divadelní ústav
Kabinet pro studium českého divadla
vera.velemanova@idu.cz
 <https://orcid.org/0000-0001-8155-4408>

Věra Velemanová se jako divadelní historička zabývá českou scénografií a divadlem emigrace z Ruského impéria mezi dvěma světovými válkami v Československu. V rámci projektu Česká divadelní encyklopedie působí jako garant oddílu Česká divadla od roku 1945. Je doktorandkou na Katedře divadelní vědy FF UK, kde také externě vyučuje.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.